

26.1.2024

Opetus- ja kulttuuriministeriö

Maa- ja metsätalousministeriön lausunto luonnoksesta valtakunnalliseksi nuorisotyön ja -politiikan ohjelmaksi (VANUPO) 2024-2027

Maa- ja metsätalousministeriön kiittää hyvältä valmistelusta luonnokseksi valtakunnalliseksi nuorisotyön ja -politiikan ohjelmaksi. MMM haluaa lausunnossaan tuoda valmisteluun tiedoksi vielä seuraavat huomiot:

Johdanto

- Valtakunnallisen nuoristyön- ja politiikan ohjelman tavoitteena on edistää nuorten kasvu- ja elinoloja. MMM pitää tavoitetta hyvänä ja kannatettavana. Vaikuttavuuden varmistamiseksi tavoitetta voisi täsmentää vielä siten, että edistetään nuorten kasvu- ja elinoloja erilaiset alueet, asuin- ja elinympäristöt sekä arjet tunnistaen.

Nuorten kasvu- ja elinolojen tila ja hyvinvoinnin haasteisiin vastaaminen

- Uusimpien Move! -mittausten mukaan lasten ja nuorten fyysisen toimintakyvyn lasku on tasaantunut, mutta toimintakyvyssä on edelleen merkittäviä alueellisia eroja tiheämmin ja harvemmin asuttujen alueiden välillä. Arkiliikuntaa vähentää luonnoksessa mainittu autoistuminen ja kaavoitusratkaisut, mutta maaseuduilla ennen kaikkea pitkät etäisyydet koulu- ja harrastuspaikkoihin, mikä aiheuttaa päivittäistä autossa istumista jo maksimaalisten koulukyytien vuoksi.
- Fyysisen toimintakyvyn yhteydessä mainitaan myös "ravitsemussuositusvastainen ruokavalio". MMM muistuttaakin, että hyvin järjestetty ruokailu kouluissa on tärkeä osa lasten ravitsemusta, jolla vaikutetaan hyvinvointiin, oppimiseen, osallisuuteen ja kestäviin elintapoihin. Ministeriö edistää tätä kouluruokaohjelmalla sekä kouluruokailusuosituksilla <https://www.julkari.fi/handle/10024/131834>.
- Ministeriö tuo myös esille, että ruokaympäristömme on muuttunut epäterveelliseksi. Lasten ruokaympäristöön voidaan vaikuttaa seuraavilla politiikkatoimilla:
 - Lapsiin kohdistuvan epäterveellisten elintarvikkeiden markkinoinnin osalta selvitetään mahdollisuuksia vaikuttaa kansalliseen lainsäädäntöön sekä itsesääntelyn toteutumisen valvontaan
 - Seurataan lasten altistumista epäterveellisten elintarvikkeiden markkinoinnille erityisesti digitaalisessa ja sähköisessä ympäristössä sekä lapsille kohdistettujen elintarvikkeiden pakkauksissa
 - Rajoitetaan epäterveellisten elintarvikkeiden myyntiä lasten ja nuorten elinympäristössä, kuten kouluissa ja harrastuksissa.
 - Julkaisu: [Terveyttä edistävä ruokaympäristö edellyttää yhteiskunnalta toimenpiteitä \(julkari.fi\)](#)

- MMM:n teettämän (2022) nuorisotutkimuksen mukaan nuoret 15-29-vuotiaat pitävät hintaa ja makua tärkeimpinä ruuan ostopäätöksiin vaikuttavina tekijöinä. Hinta on yksi tärkeimmistä valintatekijöistä yhdeksälle kymmenestä ja maku neljälle viidestä. Seuraavina tulevat tuttuus ja terveellisyys (39 %), kotimaisuus (36 %) ja turvallisuus (13 %).

Nuoret ja ilmastonmuutos

- MMM pitää ymmärrettävänä, että ohjelmassa on nostettu esille nuorten tuntema ahdistus liittyen ilmastonmuutokseen. Valitettavasti ohjelmaluonnos ei kuitenkaan tarjoa ulospääsyä tai lievennystä koetusta ahdistuksesta. Ohjelmassa ei ole otettu riittävästi huomioon, että viime vuosina on ollut käynnissä useita erilaisia aloitteita ja hankkeita, joiden avulla erilaiset nuoret ovat voineet rakentavalla tavalla osallistua ilmastonmuutoksen vastaisiin toimiin sekä parantaa sopeutumista ilmastonmuutoksen vaikutuksiin.
- Esimerkiksi maankäyttösektoriin liittyen MMM:n rahoittama Hiilestä kiinni -toimenpidekokonaisuus on tarjonnut nuorille mahdollisuuden ottaa ilmastohaaste vastaan ja siten lieventää mahdollista ahdistuneisuutta.
- Vastaavasti ehdotetut toimenpiteet (*Suomi vahvistaa nuorisotyön roolia nuorten tukemisessa ilmasto- ja luontokysymyksissä, Suomi edistää nuorten osallisuutta ilmasto- ja luontokysymyksissä sekä kansallisesti, EU-tasolla että globaalisti*) ovat kovin passiivisia, eivätkä tarjoa konkreettisia toimintatapoja koetun ahdistuksen lieventämiseksi.
- Ministeriö ehdottaa, että näitä toimenpideaihoita muokataan siihen suuntaan, että pyrittäisiin ohjaamaan ja tarjoamaan nuorille aitoja, merkityksellisiä ja konkreettisia mahdollisuuksia vastata ilmastonmuutoksen haasteeseen.
- Lisäksi ministeriö suosittelee, että raporttia muokataan tältä osin siten, ettei ilmasto- ja luontohaasteita niputettaisi pessimistisesti yhteen. Ympäristöhaasteiden niputtaminen johtaa helposti vain koetun ahdistuksen lisääntymiseen eikä sen helpottamiseen

Tavoitteet ja toimenpiteet

Kori I: Jokaisella nuorella on polku eteenpäin

- MMM tähdentää, että yhteiskuntaan ja työelämään kiinnittymisen sekä nuoren jaksamisen kannalta olennaista on laadukkaan perusopetuksen, toisen asteen opetuksen ja korkeakoulutuksen saavutettavuuden turvaaminen asuinpaikasta riippumatta

Kori I Tavoite 1: Nuori voi hyvin koulussa ja oppilaitoksessa

- Ministeriö edistää tavoitetta kouluruokaohjelmalla ja kouluruokasuosituksilla. Hyvin järjestetty ruokailu kouluissa on tärkeä osa lasten ravitsemusta, jolla vaikutetaan hyvinvointiin, oppimiseen, osallisuuteen ja kestäviin elintapoihin

Kori I Tavoite 2: jokaisella nuorella on pääsy mieluisaan harrastukseen matalalla kynnyksellä

- Ministeriö näkee toteutumista haastavana tekijänä kouluverkon supistamisen. Tämän myötä lisääntyvä koulukyytitarve ja kyytien vaatima ajankäyttö heikentävät lasten ja nuorten mahdollisuutta harrastamiseen. Tällä on vaikutus esim. Harrastamisen Suomen mallin tavoitteiden toteutumiseen (todettu myös Karvin (2022) arvioinnissa koskien maaseutu- ja saaristoalueilla asuvien lasten sivistyksellisten ja sosiaalisten oikeuksien toteutuminen kouluverkon muutoksissa).
- Lisäksi lähikoulun lakkautus monen toiminnan paikkana vaikuttaa harrastus- ja liikuntamahdollisuuksiin, mutta myös seuraaviin VANUPO-luonnoksen linjauksiin ja tavoitteisiin: kunnallinen perusnuorisotyö (nuorten kohtaamisen paikka), yhteisöllisyyden vahvistaminen (nuorten kohtaamisen paikka, asuinyhteisön kohtaamisen paikka) sekä ennalta ehkäisevät toimet (avun, tuen ja kohtaamisen paikka)

Kori I Tavoite 2 (ks.ed.) & Tavoite 5: mielekäs vapaa-ajan toiminta vahvistaa nuorten mielen hyvinvointia

- Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimuksen tulosten perusteella liikunta on edelleen lasten ja nuorten suosituin harrastus. Tähän kannusten MMM, maaseutupolitiikan neuvosto ja EU:n maaseuturahoitus ovat mukana Olympiakomitean Toimintakykyinen Suomi -kampanjassa.
- EU:n maaseuturahoituksella rahoitettu lukumäärällisesti eniten liikuntapaikkoja Suomessa: yhteensä 1683 toiminnallista ja investointihanketta vuosien 2014-2020 aikana (esim. urheilukenttiä, ulkoilureittejä, frisbeegolf-ratoja, skeittiparkkeja ja kuntoportaita).
- Ohjelmaluonnoksessa luontosuhteen vahvistaminen ja virkistyskäytön edistäminen (sekä niihin liittyvät terveyshyödyt) jäävät hyvin ohuiksi, joten MMM ehdottaa niiden vahvempaa huomioon ottamista monihyötyisyyden kannalta ajatellen nuorten hyvinvointia.
- MMM:n teettämän nuorisotutkimuksen (2022) mukaan suosituin luonnossa oleskelun muoto oli mökkeily ja patikointi tai retkeily luonnossa. Näitä harrasti 26 prosenttia nuorista. Marjastamista tai sienestystä harrasti 19 prosenttia, kalastusta 17 prosenttia ja liikkumista luonnossa esim. hevosen tai koiran kanssa harrasti 14 prosenttia, kuten luontokuvaustakin.

Kori I tavoite 8: yhteisöllisyyttä, yhdenvertaisuutta ja resilienssiä nuorten elämässä tuetaan

- Toimenpiteenä mm. kannustetaan eri kulttuuriperintötoimijoiden ja taide- ja kulttuuripalveluiden tuottajien yhteistyöhön, jonka tarkoituksena on vahvistaa nuorten toimijuutta.
- Tähän liittyen maaseutupolitiikan neuvoston ja saaristoasianneuvoston yhteinen SALT -verkostohanke (Åbo Akademi) edistää parhaillaan saaristo- ja maaseututietouden sisällyttämistä koulujen toimintaan mm. uutena saaristo-oppiaineena. Myös aiemmassa maaseutupolitiikan neuvoston rahoittamassa Juuret juniorille –hankkeessa (HY Ruralia 2022) tutkittiin koulujen kotiseutukasvatusta ja -opetusta ja sen merkitystä lasten ja nuorten kiinnittymiseen kotiseutuunsa.
- Harvaan asutun maaseudun kulttuuritoiminnan erityisavustuksilla rahoitettiin Taike ry:n toimesta 66 hanketta harvaan asutulle maaseudulle eri puolille Suomea. MMM koordinoi parlamentaarista HAMA-työryhmää (2020-2023).

Kori III Tavoite 6: *Nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet yhteiskunnalliseen keskusteluun ja päätöksentekoon vahvistuvat*

- Osion toimenpiteissä tuodaan esiin nuorten osallistumisrakenteiden pilotointi valtionhallinnossa. Pilotoinnin esimerkeiksi nostetaan mm. nuorten ilmastoryhmän ja Nuorten agenda 2030 –ryhmän toiminta ja kerrotaan, että näiden ryhmien toiminta vakiinnutetaan. MMM:n osalta mukaan sopii Nuorten metsäneuvosto, jota pilotointiin vuonna 2020. Uuden metsästrategian KMS2035 myötä (josta VN juuri teki periaatepäätöksen) ollaan Nuorten metsäneuvoston toiminta vakiinnuttamassa osaksi kansallisen metsästrategian toteutusta.